

вказують на якості користувача (*YuliaFobee*); є) російськографічно оформлені апелятиви у функції власних імен (*Тангенс*); ж) латинографічно оформлені англомовні або російськомовні апелятиви, що супроводжуються грою слів або редуплікацією (*TanGo, crazyboss, Iole4ka11, Nav1gator, skromnjaga455k, Lexxs, Sea Gull, Neoman, seek2000, sea55, siatriss, younona*); з) латинографічно оформлені російськомовні апелятиви (іноді з додаванням колажних елементів) (*Mandarinka, puteshestvennik, chizhik, blondynka, konsultant, reka8, kameta, molchalivaya, pelengacia, yozhik, komik, koshka27, finik, balistik, romashka NN*); и) комп'ютерні жаргонні або "стьобові" імена (*CtrlAltDel, Privety, Pripevka, ja82, Certy, Y_Lana_rambler.ru, extremalov.net, nekto nekto, Salamander, Rambler2008, panda1211, tam-tamos, blonda, Percy, Mr.Grey, Annchen, Ognevushka, NY_NY, jdu tramvaya, Tyrisstka, kss_13*); і) алюзії на імена історичних осіб (*GeorgVI0*); к) непрозорі імена (*gele4ka, alovnica06, bagios, oncer, Anela08, barsuella, bagios, Karmel, sklsk, 123qaz, veralyn, FoNeChKo, Gogona, Sam-dive, tvishnya, lean79, inno4ek1, eduardmx, Reise, pillar, lop, i2227754, A8918, kin-gulnara, Laweyr, Narishka, lian77, dolya_uv, A8918, Angeleyes, vatsik, Fleta, Nixdorf, ybkru0, lafesta, tanuka_1, sesam, vikkilacky, cheyene, villett, traident, Leeloo08, kamalatmika, Fleta, vikcil, gunnar*); л) імена, що складаються тільки з цифр (*43168, 956327*); м) імена, в основу яких покладено реальну англомовну фразу з аксіологічним забарвленням (*LifeUp*); н) англомовні апелятиви (з додаванням різноманітних елементів) (*Stranger, luxor, sierra, angel_t, ingatravel, frost, runner99r, Wetall, toor-world, violet ear*); о) іншомовні імена (*Anette, m_serg64, ervin1971, alexus_m, Annchen*); п) україномовні імена (*ivanka-yanka*); р) імена відомих персонажів або торговельних марок тощо (*Silva, Ahmat, pollada*).

Висновки. Типи номінативних ідентифікації учасників комп'ютерного дискурсу відображають основні тенденції в оформленні ніків: переважно це латинооформлені слова, в основу яких покладено як власне антропоніми, так і апелятиви. За змістом нікі виконують ономастичні функції, за формою – це власні (реальні або вигадані імена або (англомовні) апелятиви, що виконують їх роль). Специфікою ніків є те, що вони колажні за формою, до їхнього складу часто включаються цифри. Українська мова в комп'ютерному дискурсі майже не зустрічається.

Л і т е р а т у р а :

1. Гнаповська Л. В. Лінгвокогнітивні та лінгвокультурологічні характеристики англійських антропонімів германського походження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / Л. В. Гнаповська. – К., 1999. – 19 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. Мудрова Н. В. Мовна гра як засіб поетики власних назв: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ... філол. наук: спец. 10.02.15 "Загальне мовознавство" / Н. В. Мудрова. – Донецьк, 2008. – 18 с.
4. Електронний ресурс: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B8%D0%BA>

Аладько Д. О.

Рівненський інститут слов'янознавства

РОЗВИТОК ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ НАЙМЕНУВАНЬ ПОСУДУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКИХ МОВАХ

Вивчення механізмів номінації та перехресних зв'язків різних лексико-

семантичних груп набуває особливої значущості в світлі антропоцентричної парадигми дослідження мовних одиниць. Явище мотивації та теорія номінації перебувають у центрі уваги багатьох дослідників (О. О. Тараненко, І. О. Голубовська, О. О. Селіванова, С. М. Толстая, Н. Д. Арутюнова, Ю. Д. Апресян, Є. С. Кубрякова, В. М. Телія, М. Е. Рут, А. Вежбицька).

Сучасні контрастивні дослідження лексико-семантичних систем української та англійської мов характеризуються зіставленням концептів (О. С. Бондаренко, М. Р. Ковтанюк, В. Ф. Старко та ін.), антропонімів та соматизмів (А. Г. Удинська, О. В. Материнська), сценаріїв поведінки людини (М. П. Фабіан), зоосемічної лексики (Л. В. Дробаха, Г. Л. Кривенко), фітономінацій (І. Е. Подолян, А. М. Сердюк). Номінації артефактів англійської та української мов також потребують детального вивчення у зіставному аспекті з метою виявлення засобів семантичної і словотвірної деривації, їхніх образних та епідигматичних зв'язків.

Мета статті – дослідження розвитку вторинної номінації (шляхом метафоризації) лексичних одиниць групи “посуд” у зіставлюваних мовах.

Завдання:

- проаналізувати шляхи виникнення нових лексико-семантичних варіантів, що є результатом семантичної динаміки назв посуду в англійській та українській мовах;
- визначити напрямки метафоричного розвитку вторинної номінації назв посуду в англійській та українській мовах.

Кожне слово щодо мотивації, за спостереженнями С. М. Толстої, має два виміри – внутрішній та зовнішній [10, 117]. Воно може бути мотивованим, коли репрезентується певна мотиваційна модель, і мотивуючим, коли саме мотивує іншу номінацію. Обидва ці показники визначають місце слова в семантичній системі мови і складають одну з його парадигматичних характеристик. Таким же чином кожне семантичне поле (чи лексико-семантична група) характеризується притаманними йому мотиваційними моделями, в межах якого виокремлюються мотиваційні моделі, що беруть участь в організації лексики інших семантичних груп.

При найменуванні предметів посуду більш продуктивним механізмом є метонімія (тісно пов'язана із афіксальною деривацією). Це пояснюється специфікою лексико-семантичної групи “посуд”, її приналежністю до артефактної сфери і, відповідно, “схильності” до отримання найменування, що мотивоване призначенням, функцією, матеріалом і т. п. У той же час назви предметів посуду як вихідна модель номінації активніше утворюють нові похідні значення шляхом метафоризації. Мотиваційні поля (ряди, парадигми) об'єднують різноманітні в семантичному і денотативному відношенні слова. Семантична структура таких мотиваційних полів є важливою характеристикою донорської, мотивуючої лексики, але вона відіграє значну роль і для експлікації семантичних якостей мотивованої лексики. Так, говорячи про слов'янську географічну термінологію (назви рельєфу), С. М. Толстая відзначає системні зв'язки з назвами посуду, які слугують мотивуючою основою для географічних найменувань [10, 116–117].

Говорячи про семантико-зіставний аналіз метафор, В. Г. Гак пропонує розрізняти типи перенесення, що відображають перенесення між загальними сферами екстралінгвальної дійсності (“артефакт – людина”), підтипи перенесень, що обмежуються певною лексико-семантичною групою слів (метафори, утворені від найменувань посуду) та види метафор, що об'єднують два слова [4, 26].

Лексико-семантична група “посуд” в англійській та українській мовах стає

джерелом метафоричної експансії до сфер: людина (“зовнішня характеристика людини”, “психологічна характеристика людини”, “соматизми”); тваринний світ (“назви тварин”, “назви частин тіла тварин”); рослинний світ (“назви рослин”, “назви частин рослини”); артефакти (“споруди”, “механізми”, “предмети побуту”); природні об’єкти (“назви рельєфу”); абстрактні поняття (“доля”, “життя”).

Предмети посуду, що належать до найдавніших артефактів-реалій навколишнього світу, в обох зіставлюваних мовах стають джерелом регулярного метафоричного перенесення на позначення частин тіла людини. Зазначаючи, що регулярність є характерною рисою метонімії, В. Г. Гак стверджує, що і метафора може бути системною і мати однаковий механізм як у споріднених, так і в різноструктурних мовах [4, 23]. Спираючись на гіпотезу Г. Шпербера, вчений говорить, що якщо певне коло ідей має велике значення в житті суспільства і одне зі слів цього кола ідей змінило своє значення, то й інші слова того ж семантичного поля наслідують йому. Таким чином, у російській мові для позначення голови використовуються назви посуду: *котелок, черепок*. Такі ж зрушення спостерігаються і у французькій мові: *carafe, carafon, cafetiere, bouillotte, tirelire* [5, 114].

Подібного роду семантичні зрушення відбуваються і в зіставлюваних англійській та українській мовах. Назви посуду стають вихідним джерелом для номінації частин тіла людини і самої людини. Українське *макітра* і в літературній мові, і в діалектах набуває значення “голова людини” і в цьому значенні функціонує у фразеологічних одиницях та пареміях. Ознака порівняння голови чи обличчя із посудом реалізована і в номенах *рашка* “велике, повне, кругле обличчя” (від діал. “дерев’яна посудина”) [11, 206]; *mug* “голова, обличчя” [14]; *noggin* “голова” [14]. В семемах *барила* “огрядна людина” [11, 70]; *кавуш* “жінка” (від діал. “видовбана дерев’яна посудина”) [6, 88]; *pot* “кишечник” [17, 63]; *kettle-bellied* “товстий” [16, 59] експлікується асоціація посуду з животом людини. Подібні назви можуть бути мотивовані не тільки зовнішньою подібністю, але й асоціативним зв’язком, характеризуючи сценарії поведінки людини: *jug-head* “вперта, тупа людина” [18, 333]; *cruet* “людина з поганим (оцтовим) характером” [19, (1: 823)]; *hollow-pot* “шумна, балакуча людина” [19, (3: 211)]; *such cup, such cover* “який чоловік, така й жінка” [18, 335].

Зазначені номінації, за класифікацією В. М. Телії, є прикладами оцінно-експресивних метафор, в яких, окрім називання об’єкта, на перший план виходить його характеристика, конотації, ставлення мовця. В обох мовах також відбувається процес утворення ідентифікуючих метафор, що базуються на зовнішній чи асоціативній подібності і слугують механізмом номінації об’єктів навколишнього світу [9, 190].

Назви предметів посуду в зіставлюваних мовах стають джерелом для називання рослин та їх частин. В українській мові зафіксовані номінації *гличики* “рід рослин родини лататтевих” [3]; *глек* “сорт груш” [3]; *збаночки* “сорт груш; сорт яблук” [8, 49]; *збаночке* “водяна лілія” [11, 125]; *тарелки* “айстри” [7, 211]. Мотивуючою ознакою при виникненні зазначених найменувань є зовнішня подібність квітки чи плоду рослини до предмета посуду. Такий тип метафори породжує значення, яке прийнято називати дескриптивним, конкретним, портретуючим [9, 190]. Для англійської мови такий процес називання також є характерним: *cup* “сорт картоплі” [19, (1: 840)]; *cup* “капелюшок жолудя” [14]; *tankard* “сорт ріпки з довгим коренем” [19, (6: 28)]; *prickly cup* “опеньок” [14]; *buttercup* “жовтець” [14]; *lurkey-dish* “м’ята болот’яна” [19, (3: 695)]; *yellow bottle* “жовтець” [19, (6: 193)]; *pitchers* “будь-які рослини, що мають особливі,

схожі на глечик органи, що приваблюють та ловлять комах” [14]. Також характерне використання назв посуду для найменування тварин чи частин тіла тварин: *jug-pot* “синиця” [19, (1: 440)]; *goblet* “різновид губки” [14]; *vessel* “вим’я” [19, (6: 344)]; *bottle-nose* “дельфін” [19, (1: 353)].

Посудні номінації стають основою для називання природних утворень, географічних об’єктів (пор. із вищенаведеним твердженням С. М. Толстої): *кадовб* “невелике озеро на болоті” [7, 88]; *блюдце, макітра* “полога западина округлої або овальної форми” [3]; *котел* “урочище або частина лісу” [3]; *чаша* “діл з берегами водоймища, улоговина” [3]. В англійській мові зазначимо номени *bowl* [14], *basin* [14], *pan* [14], *kettle-hole* [18, 334], *pot* [19, (3: 185)] із значеннями “улоговина, водойма”.

На основі функціональної подібності чи асоціативного зв’язку відбувається розвиток вторинної номінації в напрямку “назва посуду – споруда, механізм”. Англійські семени *jug* “в’язниця” [14]; *beepot* “вулик” [15, 6] є результатом сприйняття предмета посуду в першу чергу як умістища, на основі чого відбувається асоціація із в’язницею як умістищем для в’язнів чи вуликом як умістищем для бджіл. Українська семема *бодня* “різновид вулика” є результатом ідентичного процесу номінації [7, 34]. Номени *bottle-neck* “в’язка частина дороги” [18, 448] та *jug-handle* “секція дороги в формі кола” [18, 333] експлікують асоціацію, що виникає в людській свідомості між назвою частини посуду та частиною дороги.

За асоціацією із виділенням пари під час роботи утворюються лексико-семантичні варіанти *tea-kettle* “пароплав” [18, 334]; *coffee-pot* “локомотив” [18, 334]. Взагалі семантичне зрушення “посуд – судно” є характерним для багатьох мов. Таке зрушення, стверджує М. М. Шанський, є регулярним у російській мові: *судно, посудина, лодка, корыто* [13, 60]. Багатьом мовам притаманне порівняння гіпотетичного інопланетного корабля із предметом посуду. Різниця є лише в тому, що в українській та російській мовах, наприклад, НЛО називають *літаючою тарілкою*, а в англійській – *flying saucer*. Для терміносистем обох зіставлених мов характерне широке використання назв посуду для називання технічних пристроїв чи деталей.

Назви предметів посуду стають джерелом номінації і для найменування речей побутового призначення. Як зауважують Т. Н. Свешнікова та Т. В. Цив’ян [12, 344–345], людина, постійно пов’язана з посудом, використовує його щонайменше в трьох функціях: господарчій, естетичній та ритуальній. Посуд належить до найбільш архаїчних елементів дому, він є консервативним, характеризується повільною еволюцією своїх форм, обмеженістю основних типів, близькістю до універсальності. Для прикладу найменувань побутових речей наведемо мотивовані зовнішньою подібністю назви капелюхів: *porringer* [14]; *chimney-pot* [2, 213]; *котелок* [1].

Посудні номінації в обох мовах також можуть бути засобами вербалізації різних концептів (“доля”, “багатство”). Наведемо лише декілька прикладів, що підтверджують цю думку: *cup* “доля” [14]; *to boil the kettle* “заробляти на життя” [19, 349]; *чаша* “міра радощів чи страждань” [3].

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що найменування посуду в англійській та українській мовах стають джерелом виникнення нових лексико-семантичних варіантів, в яких реалізуються асоціативні сприйняття людини. Утворення нових семем відбувається шляхом механізму метафоризації (ідентифікуючі та оцінно-експресивні метафори). Лексико-семантична група “посуд” стає джерелом для номінації об’єктів інших груп: людина (“зовнішня характеристика людини”, “психологічна характеристика людини”, “соматизми”); тваринний світ (“назви

тварин”, “назви частин тіла тварин”); рослинний світ (“назви рослин”, “назви частин рослини”); артефакти (“споруди”, “механізми”, “предмети побуту”); природні об’єкти (“назви рельєфу”); абстрактні поняття (“доля”, “життя”). Перспективним є зіставне дослідження лексико-семантичної групи “посуд” з метою аналізу мотиваційних моделей та культурно-аксіологічної семантики посудних номінацій в обох мовах.

Л і т е р а т у р а :

1. Балла М.І. Новий англо-український словник / Микола Іванович Балла // У складі АBBYY Lingvo 12.
2. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник / Костянтин Тимофійович Баранцев. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.: Перун, 2005 // У складі АBBYY Lingvo 12.
4. Гак В. Г. Метафора: универсальное и специфическое / Владимир Григорьевич Гак // Метафора в языках и тексте. – М.: Наука, 1988. – С. 11–26.
5. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология / Владимир Григорьевич Гак. – М.: Международные отношения, 1977. – 264 с.
6. Гуцульські говірки. Короткий словник / [Відп. ред. Я. Закревська]. – Львів: Обласна книжкова друкарня, 1997. – 232 с.
7. Лисенко А. С. Словник поліських говорів / Афанасій Силович Лисенко. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.
8. Матеріали до словника буковинських говірок. – Чернівці: Чернівецький держ. ун-тет, 1972. – Вип. 3. – 86 с.
9. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / Вероника Николаевна Телия // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 173–190.
10. Толстая С. М. Мотивационные семантические модели и картина мира / Светлана Михайловна Толстая // Русский язык в научном освещении. – 2002. – № 1. – М.: Языки славянской культуры. – С. 112–128.
11. Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок / М. М. Корзонюк // Українська діалектна лексика. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 62–267.
12. Свешникова Т. Н. К функциям посуды в восточнороманском фольклоре / Т. Н. Свешникова, Т. В. Цивьян // Из работ Московского семиотического круга. – М.: Языки русской культуры, 1997. – С. 345–375.
13. Шанский Н. М. В мире слов / Николай Максимович Шанский. – М.: Просвещение, 1971. – 255 с.
14. Collins English Dictionary // У складі АBBYY Lingvo 12.
15. Cope W. A Glossary of Hampshire Words and Phrases / William Cope. – L.: Trubner, 1883. – 104 p.
16. Patterson W.H. A Glossary of Words in Use in the Counties of Antrim and Down / William Hugh Patterson. – L.: Trubner, 1880. – 118 p.
17. Chope P. The Dialect of Hartland / Pearce Chope. – L.: Trubner, 1891. – 124 p.
18. Wilkinson P. A thesaurus of traditional English metaphors / Paul Wilkinson. – L.; N.Y.: Routledge, 1993. – 490 p.
19. Wright J. The English Dialect Dictionary. – Vol. 1-6 / Joseph Wright. – L.: Published by Henry Frowde, 1898–1905.

*Барбанюк О. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ЗНАКОВА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СУБ’ЄКТА МОВЛЕННЯ ЯК ФАКТОРА ЕґОЦЕНТРИЗМУ В СЕМАНТИЧНІЙ СИСТЕМІ МОВИ

У мовознавстві останніх десятиліть спостерігається активізація наукової думки до вивчення людського фактора як пояснювального наукового принципу [2; 5; 14]. Антропоцентризм як пріоритетний принцип сучасних мовознавчих розвідок (Е. Бенвеніст, В. фон Гумбольдт, Ю. С. Степанов, В. О. Гурєєв, Д. Д. Гергокаєва) характеризує, на думку О. С. Кубрякової, тенденцію поставити людину на чолі всіх